

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І. І. МЕЧНИКОВА
Факультет історії та філософії
Кафедра філософії

Дипломна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: **«Соціальна поведінка людини: свобода
та програмування**

(за дослідженнями С. Мілграма та Е. Фромма)»

«The social behavior of human: the freedom and the programming
(based on the researches of S. Milgram and E. Fromm)»

Виконала: студентка денної форми навчання
спеціальності 033 Філософія
Кушнір Вікторія Володимирівна
Керівник к.філос.н., проф. Довгополова О.А.
Рецензент доц. Старовойтова І.І.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ __ від _____ 2020 р.

Завідувач кафедри

_____ Голубович І.В.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Захищено на засіданні ЕК № 2
протокол №
Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК

_____ Голубович І.В.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Одеса – 2020

ПЛАН

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретико-методологічні концепти дослідження соціалізації особистості.....	6
1.1 Соціалізація особистості, проблеми методологічних підходів.....	6
1.2 Філософські аспекти соціалізації особистості.....	11
Розділ 2. Свобода та програмування – основні тенденції формування соціальної поведінки індивіда в суспільстві.....	19
2.1 Конформна поведінка як умова існування індивіду в соціумі.....	19
2.2 Проблема свободи у філософії Еріха Фромма.....	26
2.3 Феномен підкорення й експеримент Стенлі Мілграма.....	29
Висновки.....	33
Список джерел та літератури.....	36

ВСТУП

Особливості впливу феномену підпорядкування авторитету як елементу соціалізації індивідів у суспільстві має велике теоретичне та соціально-практичне значення щодо важливості поняття свободи та механізму дегуманізації і деіндивідуалізації людства, що постає **основою проблематики даної роботи.**

Існує цілий ряд праць присвячених проблемі індивідуальної свободи в процесі самореалізації особистості. Особливу увагу починає привертати актуалізація свободи, яка була предметом міркувань багатьох філософів, зокрема Платона, Сократа, Артура Шопенгауера, Рене Декарта, Карла Маркса, Еріха Фромма та інших.

Можна констатувати, що в історії філософської думки розуміння свободи пройшло тривалу еволюцію – від «негативного» розуміння, як «свободи від чогось», до «позитивного» розуміння, як «свободи для чогось».

У свою чергу їх дослідження дозволили виявити, що перехідні суспільства починають поступово усвідомлювати всю широту значення поняття «свобода», завдячуючи рефлексивним практикам.

Мета роботи – дослідження соціальної поведінки людини, свободи та програмування.

Об'єктом дослідження є соціальна поведінка людини.

Предмет дослідження – прояви соціальної поведінки: свобода та програмування.

Досягнення мети потребує реалізації наступних **завдань**:

- дослідити теоретико-методологічні концепти дослідження соціалізації особистості;
- розглянути соціалізацію особистості, проблеми методологічних підходів;
- дослідити філософські аспекти соціалізації особистості;
- проаналізувати соціальну свободу як прояв індивідуального в особистості;
- дослідити конформну поведінку як умову існування індивіду в соціумі;
- розглянути поняття свободи та програмування – основні тенденції формування соціальної поведінки індивіда в суспільстві;
- дослідити проблему свободи у філософії Еріха Фромма;
- проаналізувати феномен «підкорення» й експеримент Стенлі Мілграма.

У процесі дослідження застосовано комплекс філософських та загальнонаукових **методів**:

- теоретичний метод (аналіз, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення) дали можливість науково-теоретичного обґрунтування отриманих нами даних;
- порівняльно-історичний – для аналізу індивідуального у категоріях історичного буття свободи особистості;
- системно-структурний – для розгляду вияву індивідуального як унікального у соціальній структурі, що постає винятково важливим фактором людських відносин, який формує зміст соціальної свободи особистості й визначає перспективу її розвитку;
- емпіричний аналіз, психоаналітична теорія, спостереження, порівняння, критичний аналіз.

Ступінь розробленості: Особливий інтерес заслуговує концепція деструктивності Еріха Фромма, а також роботи Стенлі Мілграма. Еріх Фромм розглядає агресію не тільки як форму поведінки особистості, а й як форму соціальної поведінки людей, груп, народів у своїх працях: «Втеча від свободи», «Анатомія людської деструктивності», «Мистецтво любові» тощо. Дослідження Стенлі Мілграма розглядає актуальні питання, пов'язані з причиною та специфікою зародження агресивної поведінки індивідів у відношенні один до одного, а також дій обумовлених відсутністю моральних і соціальних норм в суспільстві, що яскраво розглядається у його праці «Підкорення авторитету».

Сучасні трансформаційні процеси суспільства, зумовлюють актуальність нашого дослідження. У дихотомії «особистість – авторитет» спостерігається зміщення акцентів – авторитет не сприймається як абсолют, а є лише частиною однієї чи декількох сфер життєдіяльності людини. Особистість стає головним елементом, зокрема людина більше не розглядається як складова соціального механізму, а постає як найвища соціальна цінність. У цьому контексті підвищується інтерес до проблем соціальної поведінки – визначення її сутності, видів і способів реалізації, що зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Розуміння і трактування соціальної свободи неоднозначне: вона розглядалась як: здатність здійснювати вибір; самодетермінованість; усвідомлений обов'язок забезпечення рівноваги між її проявами – соціального й індивідуального в особистості. Однак соціальна свобода – це усвідомлений індивідуальний вибір людини, за який вона несе відповідальність.

ВИСНОВКИ

В контексті роботи Еріха Фромма проблеми: несвобода і помилкові цінності перетинаються та постають незмінними атрибутами «авторитарної особистості».

Під «авторитарної особистістю» Еріх Фромм має на увазі «середню людину», представника так званого «середнього класу» — дрібного буржуа, обивателя. Відмінною особливістю цього соціально-психологічного типу є пошук авторитету і неможливість для такої особистості самої стати авторитетом.

Атрибутами «авторитарної особистості», за Еріхом Фроммом, є любов до сильного і ненависть до слабкого, скупість, ворожість, ригідність мислення, вузькість поглядів і інтересів.

Мислитель досліджує проблему «авторитарної особистості» на прикладі німецького обивателя в період становлення фашизму. Адольф Гітлер, який прийшов до влади, ототожнювався у свідомості обивателя с самою Німеччиною. На цьому прикладі Еріх Фромм показує, наскільки надавторитарною, тобто невільною особистістю, тяжіє страх перед самотністю.

У деяких ситуаціях поведінка «авторитарної особистості» могло б здатися проявом мужності, але це мужність — чеснота фанатика, налаштованого беззаперечно підкорятися долі замість того, щоб зробити спробу зміни становища речей.

Конформіст в розумінні філософа — це яскравий приклад пристосуванця, який заради свого комфорту і спокою готовий пожертвувати власною унікальністю, довівши свою індивідуальність до уніфікованого стану людини-автомата.

Певною мірою конформістська особистість ще більш недосконала, ніж авторитарна. Для «авторитарної особистості» характерно подібність

мужності, готовність принести себе в жертву ідеї; конформістська особистість готова мімікрувати під що завгодно, у неї немає чіткого ідеалу, якого вона могла б слідувати.

Подібно до того, як «автоматам» недоступно тверезе критичне осмислення реальності, їм також недоступна любов. Свобода протягом усіх часів розцінювалася людством як важлива потреба для цілісного розвитку в соціумі. Початком такого становлення послужили зміни в суспільстві, які носили детермінуючий характер світовідношення і самоосмислення індивіда.

Еріх Фромм поділяв свободу на два види: позитивна і негативна. Позитивна свобода передбачала наявність міцного зв'язку особистості зі світом через любов і працю, а також в умінні незалежно висловлювати власні емоційні і інтелектуальні почуття, щоб знайти гармонію всередині себе. Її негативна версія полягала у протилежному, призводила до самотності, розрушення особистості. Якість свободи багато в чому визначалася ступенем гуманізації соціальних зв'язків в суспільстві.

Акт підпорядкування як стійкий феномен є основоположним глибоко вкоріненим фактором у свідомості людства. Роздуми Стенлі Мілграма стали фундаментом для проведення експерименту. Його дослідження розглядає актуальні питання, пов'язані з причиною і специфікою зародження агресивної поведінки індивідів у відношенні один до одного, а також дій обумовлених відсутністю моральних і соціальних норм в суспільстві.

Стенлі Мілграм заклав фундаментом в свій експеримент моральне питання: «Чи можна не послухатися наказу, якщо він суперечить совісті?». А також визначити, що може стати умовою «підпорядкування» людини при здійсненні тиску більш високопоставленими учасниками. Суть завдання вимагала вчинків, що суперечать волі випробовуваних, а також важливим моментом було з'ясувати, що стане каталізатором відмови від експерименту і на скільки виконавчими виявляться його герої.

Підкорення може розцінюватися як наслідок скоєних злочинів і не характерних вчинків для суб'єкта в цілому, особливо якщо авторитетна особа стає важелем запуску даного механізму.

Таким чином, завдання дослідження виконано, мети досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Асмус В. Диалектика необходимости и свободы в философии. Вопросы философии, 1995.
2. Грицанов А. Социализация. Новейший философский словарь. URL: http://pnu.edu.ru/media/filer_public/2013/04/17/newest_philosophical_dictionary.pdf
3. Декарт Р. Сочинения в 2 т.: Пер. с лат. и фр. Т. 2/Сост., ред. и примеч. В. В. Соколова. – М.: «Мысль», 1994.
4. Звиревич В. Античная антропология: от героя-полубога до «человечного человека»: [монография] / ред.: С. П. Пургин, В. Т. Звиревич. — М.: «Издательство Уральского университета», 2011.
5. Ксенофонт. Киропедия / отв. дред. С.Л. Утченко. – М.: Наука, 1993.
6. Левицька О. Індивідуалізм. Філософський енциклопедичний словник. — М.: Видавництво гуманітарної літератури «Абрис», 2002.
URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf
7. Маркович М. Маркс об отчуждении // Вопросы философии., 1989.
8. Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года. Соч. 2-е изд. М.: «Политиздат», 1974.

9. Милгрэм С. Эксперимент в социальной психологии — СПб.: Издательство «Питер», 2000.
10. Милгрэм С. Подчинение авторитету. Перевод: Глеб Ястребов. М.: Издательство «Альпина диджитал» , 2000.
11. Нересянц В. Сократ – М:Издательская группа «ИНФРА-М -НОРМА», 1996.
12. Ортега-и-Гассет Х. Восстание Масс. – М: ООО «Издательство АСТ», 2002.
13. Платон. Апология Сократа. URL : <http://www.theosophy.ru/lib/apologia.htm>
14. Платон. Государство / Пер. с древнегреч. А.Н. Егунова. Вступ. ст. Е.Н. Трубецкого. Комментар. В.Ф. Асмуса. Примеч. А.А. Тахо-Годи. — М.: «Академический проект», 2015.
15. Савельева О. Конформность. Большая российская энциклопедия. URL: <https://bigenc.ru/psychology/text/2094068>
16. Фромм Э. Анатомія людської деструктивності / Еріх Фромм; [пер. з нім. Е.М.Телятнікової]. – Москва : Видавництво «АСТ МОСКВА», 2016.
17. Фромм Э. Бегство от свободы. Человек для себя / Эрих Фромм; пер. с англ.—М.: «АСТ МОСКВА», 2006.
18. Фромм Э. Здоровое общество / Эрих Фромм; пер. с англ.—М.:» АСТ МОСКВА», 2011.

19. Фромм Э. Искусство любить / Эрих Фромм; пер. с англ.—М.: «АСТ МОСКВА», 2009.

20. Шопенгауер А. Афоризмы житейской мудрости / А. Шопенгауер. – М. : Эксмо, 2015.

21. Leopold D. Alienation. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL:
<https://plato.stanford.edu/entries/alienation/>